

HET ROMEINSE RIJK

Zo roekeloos als Trajanus optrok naar het noorden, zo doordacht was de koerswijziging van Hadrianus. De Lage Landen speelden daarbij een grote rol, volgens Paul Kennedy.

Hadrianus, redder van het Rijk

Door onze medewerker **Joost Vermeulen**

In zijn beroemde boek *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and the Military Conflict from 1500 to 2000* introduceert de Britse historicus Paul Kennedy de term 'imperial overstretch'. Door te veel hooi op de vork te nemen kan een rijk zijn eigen ondergang bewerkstelligen.

Dat is precies wat er volgens Tom Buijtdorp (1962), archeoloog en publicist, in het jaar 117 na Christus in het Romeinse Rijk dreigde te gebeuren. In zijn nieuwe boek *Het jaar 117. Sporen van Trajanus en Hadrianus in de Lage Landen* beschrijft hij uitgebreid hoe in dat jaar door de roekeloze politiek van keizer Trajanus (53-117) het Romeinse Rijk aan de rand van de afgrond was geraakt. Hoe hij in zijn poging om Perzië te veroveren zijn hand volledig overspeelde. En hoe zijn opvolger Hadrianus (76-138) slechts door een drastische, voor die tijd ongekennde en gedurfde politieke koersverandering, een catastrofe wist te voorkomen. Relatief onbekende gebeurtenissen van wereldformaat, die ontwikkelingen in het Romeinse Rijk lang zouden bepalen.

Buijtdorp laat het niet bij de beschrijving van deze 'vergeten crisis van 117', hij gaat op zoek naar de inspiratiebronnen van beide keizers en naar de manier waarop zij hun totaal verschillende ideologieën, hebben vormgegeven en daarvan sporen achterlieten in onze streek.

Trajanus gebruikte, zo maakt Buijtdorp duidelijk, zijn machtsbasis in Neder-Germaanië, de belangrijke grensprovincie waar hij verbleef als gouverneur om zijn expansiepolitiek voor te bereiden. Hij trof regelingen met lokale heersers, deed beloftes en investeringen. Zo investeerde hij flink in de stad bij Nijmegen en stichtte vlakbij de grote ommuurde stad Xanten. Ook werden er wegen aangelegd en verdedigingsposten versterkt. Dankzij deze inspanningen konden, enige jaren later, ongeveer 15.000 soldaten uit de regio worden toegevoegd aan het enorme leger dat Trajanus nodig had voor zijn expansie in het Oosten.

Wat Trajanus niet voorzag, was dat hij met het weghalen van troepen op verschillende plaatsen een machtsvacuüm achterliet dat gevuld zou worden met onrust. In onder meer Engeland, langs de Donau, in Egypte en Judea, in Syrië en Marokko ontstonden opstanden en grensconflicten. Toen in 117 Trajanus, die intussen met zijn leger aan de Perzische golf was aangeland, ernstig ziek werd en op de terugweg naar Rome stierf, leek een implosie van het enorme Romeinse Rijk een kwestie van tijd.

Strategische terugtocht

Buijtdorp schrijft: 'Hadrianus die Trajanus opvolgde, doet dan echter iets dat uitzonderlijk was in de Romeinse geschiedenis. Binnen enkele dagen na zijn aantreden begint hij resoluut met terugtrekking van delen van het leger uit het Midden-Oosten. En dat is meer dan een strategische terugtocht. Het is het begin van

Tom Buijtdorp:
Het jaar 117.

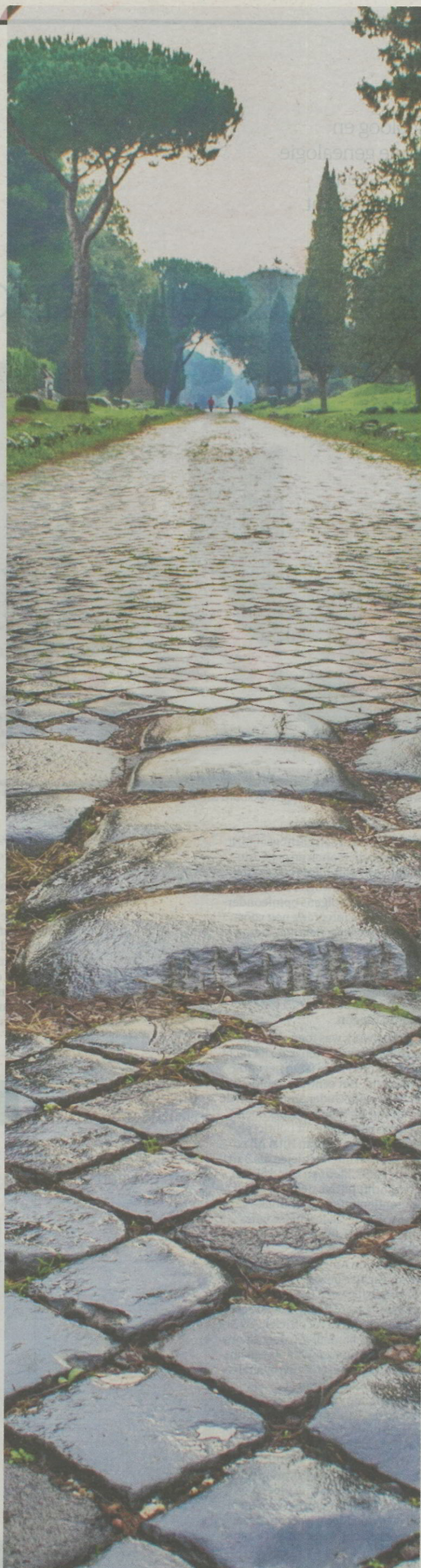
Sporen van Trajanus en Hadrianus in de Lage Landen. Omniboek, 288 blz. € 20,-

●●●●○

Fik Meijer:
Via Appia. Met Horatius langs de koningin der wegen. Athenaeum, 288 blz. € 24,99

●●○○○

De Via Appia in Rome

een nieuwe politiek.' Expansie, die eeuwen de Romeinse buitenlandse politiek had gedomineerd, wordt ingeruild voor die van consolidatie. Hadrianus beseftte als geen ander dat het Rijk slechts kon blijven voortbestaan als het zijn buitengrenzen en eigen achterland op orde had.

Nadat de onlusten waren onderdrukt maakte Hadrianus dan ook meteen een hele serie inspectiereizen langs de grenzen van het Rijk, te beginnen langs de Noordgrens, inclusief een reis door de Lage Landen. Doel: het herstel van de veiligheid, het verstevigen van de infrastructuur en het motiveren van lokale bestuurders. En net als zijn voorganger sluit hij tijdens zijn bezoek verbonden, doet investeringen, legt wegen aan en sticht steden. De eerste stad, van een hele serie steden die zijn naam zullen dragen, is Forum Hadriani, strategisch gelegen halverwege het Kanaal van Corbulo vlakbij Den Haag, in het boek met reconstructie-tekeningen tot leven gebracht.

Buijtdorp heeft een fraai boek geschreven waarin hij aan de hand van materiële zaken de diepgaande ideologische verandering laat zien die er na het jaar 117 is opgetreden. Ook laat hij lezen hoe de 'Lage Landen' daarin een belangrijkere rol hebben gespeeld dan vaak gedacht. Die vormden een dynamisch centrum dat door zijn strategische ligging op militair, politiek en economisch vlak een bloeitijd beleefde onder deze twee 'goede keizers'. Hoewel Trajanus het Rijk op de rand van de afgrond bracht, beschrijven latere geschiedschrijvers hem als een van de goede keizers, net als zijn opvolger Ha-

De Lage Landen vormden een dynamisch centrum dat door zijn strategische ligging een bloeitijd beleefde onder deze keizers

drianus. Beiden worden geroemd vanwege de infrastructuur die zij achterlieten. Trajanus deed dat vooral om zijn troepen sneller naar het front te kunnen voeren. Hadrianus om de grenzen te kunnen verdedigen.

Via Appia

Een van die grote infrastructurele werken die Trajanus aanpakte was de verbetering van de belangrijkste weg in Italië, de Via Appia, die al eeuwenlang de verbinding vormde tussen Rome en de zuidelijke havenstad Brindisi. Over deze 'eerste Romeinse snelweg' schreef de populaire, veelschrijvende oud-historicus Fik Meijer een heel boek. In *Via Appia. Met Horatius langs de koningin der wegen* behandelt hij de niet alleen (bouw)geschiedenis van deze weg 'koningin onder de wegen', maar schrijft hij ook over het reizen in de Romeinse tijd, de ongemakken die men onderweg ondervond, waar men logeerde en wat men at. Hij laat zien welke monumenten er langs de route nog bewaard zijn gebleven en hoe men in de geschiedenis met de Via Appia is omgesprongen.

Meijer doet dat aan de hand van het reisverslag dat de Romeinse dichter Horatius (65-8 v. Chr.) ooit maakte van zijn tocht van Rome naar Brindisi. Dat had een verrassend boek kunnen opleveren, maar helaas: Meijer blijft steken in een geleerde - dat wel - opsomming en daardoor stijgt het boek maar net uit boven het niveau van een historische reisgids. Wie echt een mooi, goed geschreven en net zo erudiet boek wil lezen over de Via Appia kan beter terecht bij het helaas nooit vertaalde *The Appian Way. Ghost Road, Queen of Roads* van de Amerikaanse classicus Robert A. Kaster (University of Chicago press, 2012).